



МАТЕРІАЛИ
ДРУКУЮТЬСЯ
УКРАЇНСЬКОЮ,
АНГЛІЙСЬКОЮ
ТА ПОЛЬСЬКОЮ
МОВАМИ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА № 2 (6), 2025

заснований у 2023 році

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор –

ЦЮПРИК Андрій, доктор пед. наук, доцент

Заступники головного редактора

ГОНТАР Зоряна, кандидат наук з держ. упр., доцен

ЛОГВИНЕНКО Вікторія, кандидат філос. наук, доцент

Члени редакційної колегії

БАЛДИНЮК Олена, кандидат пед. наук, доцент;

ГРИЦАНЮК Віта, кандидат політ. наук, доцент;

ДЯКОНА Антоніна, доктор наук, професор;

КОБКО Євген, доктор юр. наук, професор;

КОВАЛЬЧУК Віктор, кандидат наук з держ. упр., доцент;

КОСТИШИН Емілія, кандидат іст. наук, доцент;

ЛАЗОР Оксана, доктор наук з держ. упр., професор;

ЛАЗОР Олег, доктор наук з держ. упр., професор;

ОСЕТРОВА Оксана, доктор філос. наук, професор;

ПАСІЧНИК Василь, доктор наук з держ. упр., доцент;

ПЛАТАШ Лариса, кандидат пед. наук, доцент;

ЮНИК Ірина, кандидат наук з держ. упр., доцент;

ЯРЕМЕНКО Олександр, кандидат наук з держ. упр., доцент.



Видавничий дім
«Гельветика»
2025

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД)

ЗАРЕЄСТРОВАНО

Національною радою України з питань телебачення
і радіомовлення: Рішення № 414 від 22.02.2024
Ідентифікатор медіа: R30-02802

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності (вул. Клепарівська, буд. 35, м. Львів, 79007, адреса електронної
пошти: ldubzh.lviv@dsns.gov.ua, телефон: (032) 233 32 40).

Збірник внесено до переліку наукових фахових видань України
як друковане періодичне видання категорії «Б» Наказ МОН України № 920
від 26 червня 2024 року (додаток 6)

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ЛДУ БЖД
(Протокол № 4 від 26.11.2025 р.)

Літературний редактор

Падик Г.М.

Відповідальний редактор

Нагірняк М.Я.

Комп'ютерна верстка

Фесенко Н.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

ЛДУ БЖД, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 79007

Контактний телефон:

(099) 60 66 532

E-mail:

ldubgd.soc@gmail.com

Збірник наукових праць «Публічне управління та соціальна робота» видається
з 2023 року. Запланована періодичність – 2 рази на рік. Тематична спрямованість:
проблеми соціальної роботи, публічного управління, історії соціальної роботи та
публічного управління.

Здано в набір 14.11.2025. Підписано до друку 26.12.2025.
Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 14,42. Зам. № 1225/1026. Наклад 150 прим.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Цифровий друк.
Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

З. Г. Гонтар, Є. В. Кобко, О. В. Ніцевич
АДАПТИВНІСТЬ СИСТЕМИ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ: МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТІЙКОСТІ

5

Г. О. Кузьменко
МОДЕЛІ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У
СФЕРІ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАГРОЗ
НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

10

М. М. Обіход, В. В. Лис
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СІМЕЙНОГО
ВИХОВАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

16

Є. І. Таран
ЗМІНИ БЕЗПЕКОВОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ПІД
ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ

25

**В. А. Цопа, С. І. Чеберячко,
І. І. Хожило, О. В. Дерюгін, Т. О. Білько**
СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ
ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ:
АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТА
ПРОФІЛАКТИКИ

31

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

О. В. Бутиліна, І. А. Євдокимова
ПІДВИЩЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ
ПЕРСОНАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ
В КОНТЕКСТІ КАДРОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

41

Р. Г. Великий, В. М. Логвиненко
РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

47

Т. М. Демиденко
КВЕСТ ЯК ФОРМА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ

53

PUBLIC MANAGEMENT

Z. H. Hontar, Ye. V. Kobko, O. V. Nitsevykh
ADAPTABILITY OF UKRAINE'S
PUBLIC ADMINISTRATION
SYSTEM UNDER MARTIAL LAW:
MECHANISMS FOR ENSURING
RESILIENCE

H. O. Kuzmenko
MODELS OF MANAGEMENT
DECISION-MAKING IN THE SPHERE
OF EDUCATION IN THE CONDITIONS
OF NATIONAL SECURITY THREATS

M. M. Obikhod, V. V. Lys
MAIN ASPECTS OF STATE POLICY IN
THE SPHERE OF FAMILY EDUCATION
AND SOCIALIZATION

Ye. I. Taran
CHANGES IN UKRAINE'S
SECURITY ENVIRONMENT UNDER
THE INFLUENCE OF GLOBAL
TRANSFORMATIONS

**V. A. Tsopa, S. I. Cheberyachko,
I. I. Khozhylo, O. V. Deryugin, T. O. Bilko**
SOCIAL ANXIETY OF EMPLOYEES IN
AN ORGANIZATION: ASPECTS
OF MANAGEMENT
AND PREVENTION

SOCIAL WORK

O. V. Butylina, I. A. Yevdokymova
INCREASING THE RESILIENCE OF
SOCIAL SERVICE STAFF IN THE
CONTEXT OF HUMAN RESOURCE
MANAGEMENT

R. H. Velykyi, V. M. Lohvynenko
RELIGIOUS TOURISM AS A TOOL FOR
PSYCHOSOCIAL REHABILITATION
OF WAR VETERANS

T. M. Demydenko
QUEST AS A FORM OF VOLUNTEER
INFORMATION AND EDUCATIONAL
ACTIVITY AMONG YOUTH

ЗМІСТ

**О. В. Жарун, С. Ю. Соколюк,
І. І. Чернега**

ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
В УКРАЇНІ

О. Г. Коломієць, С. Г. Озіран
СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА У
СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ВРАЗЛИВИМИ
КАТЕГОРІЯМИ СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

З. М. Комаринська, О. В. Козак
РОЛЬ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

А. Ф. Лозинський, Р. В. Лаврецький
ЗМІНА СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТИРІВ І ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У РОКИ
ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

О. Г. Романов
ПРОТИДІЯ КІБЕРБУЛІНГУ
ПІДЛІТКІВ: ОСОБИСТІСНІ
ОСОБЛИВОСТІ, КЛЮЧОВІ
КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ, РІВНІ
ВИМІРУ

Т. М. Тарасенко
ГРОМАДО-ОРІЄНТОВАНЕ
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК
ПОТЕНЦІАЛ І РЕСУРС РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Н. В. Тілікіна
ПОТРЕБИ МАРГІНАЛЬНИХ ГРУП
НАСЕЛЕННЯ ПРИФРОНТОВИХ
ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ У
ГУМАНІТАРНІЙ ДОПОМОЗІ:
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

А. Я. Цюприк
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
В ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ

CONTENTS

**O. V. Zharun, S. Yu. Sokoliuk,
I. I. Cherneha**

TRENDS AND DIRECTIONS IN THE
DEVELOPMENT OF EMPLOYMENT
FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN
UKRAINE

O. H. Kolomiets, S. H. Oziran
SOCIAL DIAGNOSTICS IN SOCIAL
WORK WITH VULNERABLE GROUPS
OF STUDENTS IN PROFESSIONAL
PRE-HIGHER EDUCATION

Z. M. Komarynska, O. W. Kozak
THE ROLE OF PRACTICAL TRAINING
IN THE DEVELOPMENT OF FUTURE
SOCIAL SECURITY
PROFESSIONALS

A. F. Lozynskyi, R. V. Lavretskyi
CHANGES IN SOCIAL AND VALUE
ORIENTATIONS AND THE FORMATION
OF NATIONAL CONSCIOUSNESS
AMONG UKRAINIAN SOLDIERS
DURING THE FIRST WORLD WAR

O. H. Romanov
COUNTERACTING TEEN
CYBERBULLYING: PERSONALITY
TRAITS, KEY COMPONENTS,
CRITERIA, AND MEASUREMENT
LEVELS

T. M. Tarasenko
COMMUNITY-ORIENTED SOCIAL
ENTREPRENEURSHIP AS A
POTENTIAL AND RESOURCE FOR THE
DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK

N. V. Tilikina
NEEDS OF MARGINALIZED
POPULATION GROUPS IN THE
FRONTLINE TERRITORIES OF UKRAINE
FOR HUMANITARIAN ASSISTANCE:
A SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

A. Ya. Tsiupryk
HISTORICAL ASPECTS OF
THE DEVELOPMENT OF THE
PSYCHOLOGICAL APPROACH IN THE
TRAINING OF SOCIAL WORKERS



DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-7>

Р. Г. Великий, В. М. Логвиненко

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7445-8522> – Великий Р. Г.

 <https://orcid.org/0000-0001-9273-1983> – Логвиненко В. М.
v.logvynenko@ldubgd.edu.ua

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

У статті досліджується потенціал релігійного туризму як ефективного інструменту соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни. Спираючись на сучасні праці в галузі психології, соціальної роботи та релігієзнавства, дослідження демонструє, що релігійний туризм виходить за рамки суто духовних практик, охоплюючи психологічні, культурні, соціальні та емоційні виміри. Показано, що паломництво та відвідування священних місць сприяють переосмисленню травматичного досвіду, відновленню внутрішньої рівноваги та пошуку нових сенсів у житті. У статті підкреслюється терапевтична роль релігійних подорожей, які створюють умови для трансцендентності, рефлексії та «очищення душі», тим самим сприяючи самосвідомості, стійкості та особистісному зростанню. Особлива увага приділяється моделі ритуального процесу В. Тернера (відокремлення, лімінальність, реінтеграція), яка забезпечує концептуальну основу для розуміння паломництва як структурованого шляху трансформації. У контексті ветеранів війни лімінальна стадія інтерпретується як звільнення від психологічного тягаря бойової ідентичності, що дозволяє реконструювати самосприйняття та розвивати нові ціннісні орієнтації. У дослідженні також наголошується на соціальному вимірі релігійного туризму – участь у паломництві зміцнює групову приналежність, зменшує соціальну ізоляцію та сприяє реінтеграції в життя громади. Культурне та історичне занурення, сакральна архітектура, музика та ритуали сприяють емоційному піднесенню та формуванню колективної ідентичності. Український досвід проєкту «Духовна перемога», який організовує паломництва ветеранів на гору Афон (Греція), ілюструє практичне застосування релігійного туризму для підтримки посттравматичного відновлення. У статті робиться висновок, що релігійний туризм слід розглядати як багатовимірне соціокультурне явище зі значним терапевтичним та інтегративним потенціалом. Він не лише допомагає подолати травму та відновити психологічне благополуччя, але і сприяє довгостроковій соціальній реінтеграції.

Ключові слова: релігійний туризм, паломництво, соціально-психологічна реабілітація, ветерани війни, соціальна реінтеграція.

R. H. Velykyi, V. M. Lohvynenko

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

RELIGIOUS TOURISM AS A TOOL FOR PSYCHOSOCIAL REHABILITATION OF WAR VETERANS

This article explores the potential of religious tourism as an effective tool for the psychosocial rehabilitation of war veterans. Drawing on contemporary research in the fields of psychology, social work, and religious studies, the study demonstrates that religious tourism extends beyond purely spiritual practices, encompassing psychological, cultural, social, and emotional dimensions. Pilgrimage and visits to sacred sites are shown to facilitate the rethinking of traumatic experiences, the restoration of inner balance, and the search for new meanings in life. The article highlights the therapeutic role of religious journeys, which create conditions for transcendence, reflection, and “soul purification,” thereby fostering self-awareness, resilience, and personal growth. Particular attention is given to V. Turner’s model of ritual process (separation, liminality, reintegration),

which provides a conceptual framework for understanding pilgrimage as a structured path of transformation. In the context of war veterans, the liminal stage is interpreted as a release from the psychological burden of combat identity, enabling the reconstruction of self-perception and the development of new value orientations. The study also emphasizes the social dimension of religious tourism: participation in pilgrimages strengthens group belonging, reduces social isolation, and promotes reintegration into community life. Cultural and historical immersion, sacred architecture, music, and rituals contribute to emotional uplift and collective identity formation. The Ukrainian case of the “Dukhovna Peremoha” (“Spiritual Victory”) project, which organizes pilgrimages of veterans to Mount Athos (Greece), illustrates the practical application of religious tourism in supporting post-traumatic recovery. The article concludes that religious tourism should be regarded as a multidimensional socio-cultural phenomenon with significant therapeutic and integrative potential. It not only aids in overcoming trauma and restoring psychological well-being but also fosters long-term social reintegration.

Key words: religious tourism, pilgrimage, psychosocial rehabilitation, war veterans, social reintegration.

Постановка проблеми. Нині комплексна соціально-психологічна реабілітація визнана найефективнішим засобом відновлення психо-соціального здоров'я суспільства в умовах війни [11]. Особливою когортою громадян, які потребують такої підтримки, є ті, хто безпосередньо брав участь у воєнних операціях. Військовослужбовці, повертаючись із зони бойових дій, часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом, емоційним вигоранням, втратою сенсу життя, труднощами соціальної реінтеграції тощо. В таких умовах, як зауважує Т. Титаренко, особливої актуальності набувають технології соціально-психологічної реабілітації, які здатні поєднувати психологічну підтримку, соціальну інтеграцію та духовне відновлення [5]. Тому актуальним залишається пошук та обґрунтування відповідних методів та засобів впливу.

Одним із перспективних напрямів у цій сфері, на нашу думку, є релігійний туризм, який поєднує культурнопізнавальні та духовні практики та створює умови для глибокої особистісної трансформації [10].

У сучасному науковому дискурсі як в Україні, так і за кордоном спостерігається активне уточнення та розмежування понять, пов'язаних із подорожами до сакральних об'єктів. Так, в україномовному академічному середовищі обговорюються передусім феномени релігійного туризму, паломництва, релігієзнавчого туризму, натомість в англomовних джерелах увага приділяється явищам «religious tourism», «faith-based tourism», «pilgrimage» та «spiritual tourism». Вчені аналізують їх різнопланово, у багатовимірному контексті – від особистої духовної мотивації до соціально-економічних, культурних аспектів, і констатують, що ці конструкти є взаємопов'язаними, але нетотожними. У зв'язку з наявною дискусією серед українських науковців щодо розмежування та змістового наповнення понять «релігійний та релігієзнавчий туризм» [1] та для уникнення багатозначності постає необхідність окреслити, в якому значенні в нашому

дослідженні використовуватиметься поняття «релігійний туризм». Ми дотримуємося підходу D. H. Olsen та D. J. Timothy, які вказують, що одна й та сама подорож може мати як релігійні, так і рекреаційні мотиви [10], тому трактуватимемо це поняття в широкому сенсі, що передбачає здійснення подорожі, пов'язаної із релігійними традиціями, святинами та обрядами, участю у релігійних заходах або ознайомлення з ними, де духовні мотиви поєднуються з культурними та соціальними [12]. При цьому паломництво буде розглядатись нами як форма релігійного туризму, що має чітко виражену релігійну мету та культову практику. З урахуванням актуальності і багатогранності цього явища ми зосередимо увагу на релігійному туризмі, приділивши особливу увагу його паломницькому виміру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти впливу релігійного туризму на особистісні зміни, духовний розвиток та соціальну інтеграцію розглядають такі вітчизняні дослідники, як: О. Борисова, Т. Гринюк, Н. Зацепіна, І. Ковалевська, А. Лантух, В. Лантух, А. Нагірняк, І. Нестерчук, С. Пашенко, В. Поліщук, О. Соколовський, В. Тарасова, В. Худавердієва та ін. Зарубіжні науковці пропонують більш розгорнуті концептуальні та емпіричні дослідження. Так, M. S. Abdul Halim, E. Tatoglu та S. B. Mohamad Hanefar [6] розробили концептуальну модель духовного туризму, яка пояснює його вплив на пошук сенсу життя та внутрішню рівновагу. J. M. Cheer, Y. Belhassen та J. Kujawa [7] сформулювали концептуальне підґрунтя для розуміння духовного туризму як ширшого соціокультурного феномену. A. M. Drule, A. Chiş, M. F. Bacila та R. Ciornea [8] дослідили нерелігійні мотивації відвідувачів сакральних місць, підкресливши значення самореалізації та самовдосконалення. H. Kaell [9] звернула увагу на постпаломницький досвід, зауважуючи, що паломництво залишає слід у щоденних практиках і соціальних зв'язках. D. H. Olsen та D. J. Timothy [10] у колективній монографії показали багатовимірність

взаємозв'язку туризму, релігії та духовних подорожей. Додатково J. Rosak-Szyrocka, J. Żywiołek та R. Wolniak [12] емпірично підтвердили значення естетичного та чуттєвого досвіду у релігійному туризмі, а M. K. Smith та A. Diekmann [13] розкрили його вплив на добробут і психологічне відновлення. Класична праця V. Turner [14] надала теоретичну основу для розуміння паломництва як процесу трансформації через етапи відокремлення, лімінальності та реінтеграції.

Таким чином, попри наявність значної кількості праць, присвячених релігійному туризму, більшість із них зосереджені на загальних аспектах духовного досвіду, мотивацій чи культурно-історичного контексту. Водночас питання його ролі як інструменту соціальнопсихологічної реабілітації ветеранів війни залишається не досить дослідженим, що зумовлює потребу в подальших наукових розвідках у цьому напрямі.

Метою статті є обґрунтування релігійного туризму як інструменту соціальнопсихологічної реабілітації ветеранів війни.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасних досліджень у сфері релігійного туризму дає підстави стверджувати, що він може виступати ефективним засобом у процесі соціально-психологічної реабілітації осіб, які постраждали від війни. Його вплив виходить за межі суто релігійної практики та охоплює духовний, соціальний, культурний і емоційний аспекти. Релігійний туризм може сприяти переосмисленню травматичного досвіду та відновленню внутрішньої рівноваги. Так, M. S. Abdul Halim, E. Tatoglu та S. B. Mohamad Hanefar обґрунтовують, що духовні подорожі створюють умови для пошуку сенсу життя, віднайдіння балансу між тілом, розумом і душею, формування відчуття значущості та мети існування, підвищення рівня самосвідомості, усвідомлення Бога чи «іншого». Мандрівники часто переживають глибокі емоції, що сприяють духовному розвитку, отримують трансцендентний досвід – вихід за межі власного «я» до відчуття цілісності, можливість рефлексії – «очищення душі», яке може відбуватися як через релігійні практики (паломництво, молитву), так і через нерелігійні активності, що сприятиме самопізнанню, гармонії та внутрішньому очищенню [6, с. 130–133]. Фактори, пов'язані з процесами рефлексії та очищення душі, безпосередньо впливають на духовну здатність людини долати життєві труднощі. Вони проявляються у таких вимірах, як відчуття буття та цілісності, стан спокою і зцілення, перебування у відновлювальному середовищі, переживання духовної трансформації, досягнення духовного благополуччя, внутрішній психологіч-

ний розвиток і зростання, а також набуття змістовного досвіду [6; 7; 13]. Така духовно-терапевтична функція релігійного туризму розкривається передусім у паломництві і є особливо важливою у соціально-психологічній реабілітації учасників бойових дій, які часто стикаються з екзистенційним вакуумом, кризою ідентичності, сумнівами про справедливість світу, втратою духовної опори тощо.

Дослідження науковців засвідчують, що вплив релігійного туризму не обмежується лише особами з вираженою релігійною вірою. Навіть для людей, які не ідентифікують себе з певною конфесійною традицією, участь у паломництві чи відвідуванні сакральних місць може мати суттєвий соціальнопсихологічний ефект [8]. Зокрема, варто вказати на формування відчуття належності до групи, отримання підтримки з боку спільноти, зменшення соціальної ізоляції та посилення соціальної згуртованості. Релігійний туризм має комунікативний потенціал, адже паломники взаємодіють між собою, створюючи мережі підтримки. Для ветеранів це означає можливість відновити соціальні зв'язки, що часто руйнуються після бойового досвіду. Певну роль відіграє і культурноісторичний контекст – занурення у традиції, символи та ритуальні практики сприяють відтворенню й актуалізації колективної ідентичності. Архітектура храмів, загальна атмосфера сакрального простору, духовна музика та ритуали створюють умови для емоційного піднесення. Результати емпіричного дослідження мотивацій туристів до здійснення подорожі в рамках релігійного туризму, проведеного J. Rosak-Szyrocka, J. Żywiołek та R. Wolniak, показали, що естетичний і чуттєвий досвід є важливим чинником задоволення від мандрівки [12]. Для ветеранів війни це може стати способом відновлення позитивних емоцій і внутрішньої гармонії. Також слід зазначити, що сакральне середовище створює можливість для усамітнення, внутрішньої зосередженості та переосмислення власного життєвого досвіду (саморефлексія), навіть за відсутності релігійної інтерпретації. Так, A. M. Drule, A. Chiş, M. F. Bacila, та R. A. Ciornea, досліджуючи нерелігійні мотиви відвідувачів священних місць, доходять висновку, що найсильнішим нерелігійним мотивом виявилася потреба, пов'язана з підвищенням самооцінки та самореалізацією, прагненням самовдосконалення – бажання стати кращою людиною [8, с. 434–435]. Таким чином, релігійний туризм постає не лише як форма духовної практики, але і як багатовимірний соціокультурний феномен, здатний виконувати інтегративні, терапевтичні та ідентифікаційні функції у сучасному суспільстві.

Для використання релігійного туризму як інструменту соціально-психологічної реабілітації доречно оцінити його вплив на особистісні зміни. Втім, як зазначає Н. Каєл, наукових досліджень, які системно оцінюють досвід після подорожі, є обмаль [9]. Вплив відвідування сакральних місць на особистість є мультиаспектним і не завжди однозначним. Можна припустити, що для частини учасників воно стає джерелом глибокої духовної трансформації, переосмислення цінностей та відновлення внутрішньої рівноваги, тоді як інші повертаються з відчуттям розчарування або мінімальних змін. Власне, якщо особа позиціонує себе як паломник, то таку поїздку доречно інтерпретувати за V. Turner, виділяючи у ній етапи: відокремлення (залишення звичного життя та здійснення подорожі); лімінальність (пороговий, межовий стан) – входження у священний, проміжний простір; реінтеграція – повернення до повсякденного життя з оновленим/зміненим відчуттям себе та спільноти [14, с. 94–95]. У цьому контексті паломництво набуває особливої значущості як потенційно дієвий інструмент соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни. Обґрунтуємо це твердження. Отже, для цієї когорти перший етап «відокремлення» можна розглядати як вихід із повсякденного середовища, де воїнів переслідують спогади про бойові дії, травми, психологічна напруга, соціальна ізоляція та ін. Долання фізичного шляху до сакрального місця створює дистанцію від звичного соціального оточення та відкриває простір для внутрішньої роботи над собою. Лімінальність, як феномен перехідного стану, передбачає перебування індивіда у специфічному просторі, де набуті соціальні статуси, ролі та ідентичності тимчасово деактуалізуються, а сам він перебуває на межі між світським і священним (якщо це визнається ним як таке), між звичним і трансцендентним, між минулим «я» і потенційним «я». Такий стан створює умови для глибокого самоусвідомлення, переоцінки життєвих орієнтирів та формування нових ціннісних установок та ідентичностей. У випадку ветеранів війни лімінальна фаза може слугувати механізмом звільнення від психологічного тягаря військової ролі, сприяючи розширенню особистісного самосприйняття – як людини, здатної до духовного пошуку, емоційного відновлення та творення нових життєвих сенсів. Це дозволяє подолати редуковане бачення себе виключно крізь призму бойового досвіду, відкриваючи простір для гуманістичного самовираження. Саме в межах цього порогового простору відбувається інтенсивна рефлексія та проживання трансформаційного досвіду, що має

потенціал для особистісної реконструкції та соціальної реінтеграції. Найважливіший етап для реабілітації – повернення до звичного життя, але вже з оновленим/зміненим відчуттям себе та свого життєвого середовища. Якщо цей етап відбувається успішно, ветеран може інтегрувати новий досвід у своє життя, відновити соціальні зв'язки, знайти нові смисли та ресурси для подолання труднощів.

Власне, модель V. Turner допомагає зрозуміти, що паломництво для ветеранів війни може стати структурованим процесом духовного та психологічного відновлення: від відриву від травматичного минулого – через пошук нових смислів – до повернення у соціум з оновленою ідентичністю та внутрішньою рівновагою. Таким чином, його можна розглядати як процес, наслідки якого тривають і після завершення мандрівки, формуючи довготривалі психологічні та соціальні ефекти.

В Україні релігійний туризм має глибокі історичні корені та активно розвивається у сучасних умовах, а паломництво використовують як інструмент підтримки захисників. Успішним прикладом такої практики є проєкт «Духовна перемога», започаткований у листопаді 2024 році, який передбачає паломництво українських ветеранів війни та військовослужбовців на Святу гору Афон (Греція). Це благодійна ініціатива, організаторами та партнерами якої виступають, зокрема, Благодійний фонд Ореста і Христини Кавецьких «KAVA», Львівська обласна військова адміністрація, Золочівська районна рада, Благодійний фонд Сім'ї Доскіч, Сергій Бадяк, проєкт «Пташки Перемоги», Офіс Воїна та Офіс Шахтаря. Станом на 1 вересня 2025 року відбулось три таких поїздки, участь в яких взяло 23, 25, 27 захисників відповідно [2–4], а на жовтень 2025 запланована четверта паломницька місія. Програма проєкту поєднує духовні практики, психологічний супровід, соціальну взаємодію та фізичне відновлення, створюючи комплексну модель реабілітації. Доречно зазначити, що у складі супроводу першої групи був о. Роман Великий, який має досвід польового духівника військовослужбовців (2015 р., Сектор «А»), один зі співавторів цієї статті. Його безпосередня участь у проєкті дала авторам можливість отримати емпіричні спостереження «зсередини» та глибше проаналізувати потенціал релігійного туризму, зокрема, паломництва, як засобу соціальнопсихологічної реабілітації постраждалих від війни.

Коротко опишемо соціально-психологічний ефект програми. Ця програма передбачає духовний, психологічний та соціальний компоненти, які підсилюють один одного. Участь захисників

у богослужіннях, молитвах за полонених, поранених та загиблих, відвідування святинь, а також духовні бесіди з монахами створюють умови для глибокої рефлексії та переосмислення травматичного досвіду. Для учасників з вираженою релігійною вірою це має суттєві духовнотерапевтичні наслідки, а для осіб з поміркованими релігійними переконаннями – виконує роль символічного та культурного ресурсу, що сприяє емоційному відновленню. Спілкування з духовним наставником та індивідуальні консультації з психологами допомагають виявити духовні і психологічні потреби захисників, а також усвідомити власний стан, сформулювати особисті цілі відновлення та отримати інструменти для подальшої самопідтримки. Важливим елементом програми є можливість безпечного обговорення бойового досвіду у колі людей з подібним життєвим шляхом. Спільні трапези, групові обговорення та побутові взаємодії сприяють формуванню відчуття належності до спільноти. Це особливо важливо для ветеранів, які після повернення з фронту часто стикаються із соціальною ізоляцією.

Можна стверджувати, що паломницькі програми, такі як «Духовна перемога», несуть потенціал для відновлення сенсу життя, внутрішньої опори, переосмислення травматичного досвіду; сприяють зниженню рівня тривожності, формуванню стратегій подальшого відновлення, посттравматичному зростанню, а також створюють умови для зменшення соціальної ізоляції, відновлення довіри, розвитку взаємодопомоги. Водночас для того, щоб цей потенціал був реалізований повною мірою, необхідно забезпечити інституціоналізацію практики релігійного туризму, зокрема шляхом включення паломницьких програм до офіційних заходів соціально-психологічної реабілітації ветеранів на державному та місцевому рівнях. Важливим завданням є налагодження співпраці між ветеранськими організаціями, релігійними громадами, психологами та організаторами поїздок, що дозволить створювати комплексні програми з урахуванням духовних, культурних і терапевтичних аспектів. Такі програми мають бути адаптовані до потреб різних груп учасників, включно з тими, хто не має вираженої релігійної мотивації, але прагне культурно-історичного чи психологічного відновлення. Водночас необхідно забезпечити підготовку фахівців супроводу – капеланів, психологів і волонтерів. Нарешті, важливим компонентом є систематичний моніторинг та оцінка ефективності таких поїздок, що дозволить удосконалювати програми на основі доказових даних і робити їх більш результативними у контексті

соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, релігійний туризм може розглядатися як ефективний інструмент соціально-психологічної підтримки ветеранів, оскільки він поєднує індивідуальні духовні практики з колективним досвідом, сприяє інтеграції травматичних переживань у життєву історію та формує нові смислові орієнтири. Це дозволяє не лише знизити рівень психологічної напруги, але й забезпечити умови для особистісного зростання та соціальної адаптації у мирному середовищі.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення потенціалу духовного туризму (в трактуванні М. S. Abdul Halim та ін.), у ціннісно-смисловому та екзистенційному відновленні постраждалих від війни. Реалізуючись не лише через релігійну, а й нерелігійну туристичну діяльність (напр., культурні практики, взаємодія з природою) [6], духовний туризм створює можливість терапевтичного впливу незалежно від релігійних переконань особи, що дозволить охопити широке коло постраждалих. Також видається необхідним обґрунтування духовно-орієнтованих технологій соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців та ветеранів війни, в яких одним з ключових методів виступатимуть релігійний та/або духовний туризм.

Список літератури:

1. Арістова А. Релігійний і релігієзнавчий туризм в Україні: проблеми розвитку. *Історія релігій в Україні*. 2019. Вип. 29. С. 201–210. DOI: 10.33294/2523-4234-2019-29-1-201-210.
2. Зі Львівщини вирушила третя паломницька місія військових на гору Афон. / *Львівська обласна військова адміністрація*. 16.07.2025. URL: <https://loda.gov.ua/news/142404> (дата звернення: 24.09.2025).
3. Зі Львівщини на Святу гору Афон у Греції вирушили 23 Захисники. / *Львівська обласна військова адміністрація*. 22.11.2024. URL: <https://loda.gov.ua/news/121875> (дата звернення: 24.09.2025).
4. Зі Львівщини на Святу гору Афон у Грецію вирушили ще 25 Захисників. / *Львівська обласна військова адміністрація*. 12.02.2025. URL: <https://loda.gov.ua/news/128644> (дата звернення: 24.09.2025).
5. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
6. Abdul Halim M. S., Tatoglu E., Mohamad Hanefar S. B. A review of spiritual tourism: A conceptual

model for future research. *Tourism and Hospitality Management*. 2021. Vol. 27, No. 1. P. 119–141. DOI: <https://doi.org/10.20867/thm.27.1.8>.

7. Cheer J. M., Belhassen Y., Kujawa J. The search for spirituality in tourism: Toward a conceptual framework for spiritual tourism. *Tourism Management Perspectives*. 2017. Vol. 24. P. 252–256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.018>.

8. Drule A. M., Chiş A., Bacila M. F., Ciornea R. A new perspective of non-religious motivations of visitors to sacred sites: evidence from Romania. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 62. P. 431–435. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.070>.

9. Kaell H. Aftermath: Studying Life after Pilgrimage. In *Religious Pilgrimages in the Mediterranean World*. Routledge. 2023, P. 158–172.

10. Olsen D. H., Timothy D. J. (eds.). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. London : Routledge, 2006. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203001073>.

11. Onishchenko N., Perelygina L., Nazarov O., Karikov S., Riabinina O., Gontarenko L. Psychosocial support in the process of social rehabilitation: prospects for recovery and reintegration. *GeSec: Revista de Gestao e Secretariado*, 2023. Vol 14. Issue 10, p. 17050–17071. DOI: [10.7769/gesec.v14i10.2879](https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.2879).

12. Rosak-Szyrocka J., Żywiołek J., Wolniak R. Main reasons for religious tourism – from a quantitative analysis to a model. *International Journal for Quality Research*. 2023. Vol. 17, No. 1. P. 109–120. DOI: <https://doi.org/10.24874/IJQR17.01-08>.

13. Smith M. K., Diekmann A. Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*. 2017. Vol. 66. P. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.006>.

14. Turner V. W. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure* / 7th printing. Ithaca (NY) : Cornell University Press, 1991. 213 p.

References:

1. Aristova, A. (2019). Istoriia religii v Ukraini [Religious and religious studies' tourism in Ukraine: problems of development]. 29, 201–210. 210. DOI: [10.33294/2523-4234-2019-29-1-201-210](https://doi.org/10.33294/2523-4234-2019-29-1-201-210) [in Ukrainian].

2. Lvivska oblasna viiskova administratsiia. (2025, July 16). Zi Lvivshchyny vyrushyla tretia palomnytska misiia viiskovykh na horu Afon [The third pilgrimage mission of the military to Mount Athos departed from Lviv region]. Retrieved September 24, 2025, from: <https://loda.gov.ua/news/142404> [in Ukrainian].

3. Lvivska oblasna viiskova administratsiia. (2024, November 22). Zi Lvivshchyny na Sviatu horu Afon u Hretsiiu vyrushyly 23 Zakhysnyky [23 defenders departed from Lviv region to Mount Athos

in Greece]. Retrieved September 24, 2025, from: <https://loda.gov.ua/news/121875> [in Ukrainian].

4. Lvivska oblasna viiskova administratsiia. (2025, February 12). Zi Lvivshchyny na Sviatu horu Afon u Hretsiiu vyrushyly shche 25 Zakhysnykiv [Another 25 defenders departed from Lviv region to Mount Athos in Greece]. Retrieved September 24, 2025, from: <https://loda.gov.ua/news/128644> [in Ukrainian].

5. Tytarenko, T. M. (2018). *Psykhologichne zdorovia osobystosti: zasoby samodopomohy v umovakh tryvaloi travmatyzatsii* [Psychological health of the individual: Means of self-help under conditions of prolonged traumatization]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].

6. Abdul Halim, M. S., Tatoglu, E., & Mohamad Hanefar, S. B. (2021). A review of spiritual tourism: A conceptual model for future research. *Tourism and Hospitality Management*, 27(1), 119–141. DOI: <https://doi.org/10.20867/thm.27.1.8>.

7. Cheer, J. M., Belhassen, Y., & Kujawa, J. (2017). The search for spirituality in tourism: Toward a conceptual framework for spiritual tourism. *Tourism Management Perspectives*, 24, 252–256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.018>.

8. Drule, A. M., Chiş, A., Bacila, M. F., & Ciornea, R. (2012). A new perspective of non-religious motivations of visitors to sacred sites: Evidence from Romania. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 62, 431–435. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.070>.

9. Kaell, H. (2023). Aftermath: Studying life after pilgrimage. In *Religious Pilgrimages in the Mediterranean World* (P. 158–172). Routledge.

10. Olsen, D. H., & Timothy, D. J. (Eds.). (2006). *Tourism, religion and spiritual journeys*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203001073>.

11. Onishchenko, N., Perelygina L., Nazarov O., Karikov S., Riabinina O., & Gontarenko L. (2023). Psychosocial support in the process of social rehabilitation: Prospects for recovery and reintegration. *GeSec: Revista de Gestao e Secretariado*, 14(10), 17050–17071. DOI: [10.7769/gesec.v14i10.2879](https://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.2879).

12. Rosak-Szyrocka, J., Żywiołek, J., & Wolniak, R. (2023). Main reasons for religious tourism – From a quantitative analysis to a model. *International Journal for Quality Research*, 17(1), 109–120. DOI: <https://doi.org/10.24874/IJQR17.01-08>.

13. Smith, M. K., & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*, 66, 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.006>.

14. Turner, V. W. (1991). *The ritual process: Structure and anti-structure* (7th printing). Ithaca, NY: Cornell University Press.

Р. Г. Великий, В. М. Логвиненко

Оглядова стаття

Стаття надійшла до редакції 25.09.2025

Стаття прийнята 12.10.2025

Статтю опубліковано 26.12.2025